

INGLIZ TILINI O'RGANISHDA LUG'ATLARNING AHAMIYATI VA MUAMMOLARNI BARTARAF ETISH USULLARI

Matkarimova Malika

Urganch davlat pedagogika Instituti Filologiya va tarix fakulteti Xorijiy til va
adabiyoti (ingliz tili) ta'lim yo'nalishi 2- **bosqich** talabasi)

Annotatsiya:

Ushbu maqolada elektron lug'atlarni o'quv jarayonida qo'llash zamonaviy ta'limni talabi sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada elektron lug'atlarning funktsionalligi, ularning afzalliklari, kamchiliklari va muammola yechimlar ko'rsatilgan. Elektron lug'atlarning tezlik, ma'lumotni topishda qulaylik, katta hajm, so'zning ovozli va grafik tasviri, imlo tekshiruvi, matnning tushunarligi va yana boshqa turli xil afzalliklari mavjud. Maqolada talabalar ma'ruza, amaliy mashg'ulotlar va mustaqil ishlar davomida elektron lug'atlardan foydalanish ularga o'qish malakasini oshirishda qay darajada yordam berishi ham ko'rsatilgan. O'qituvchilar dars jarayonida elektron lug'atlardan to'g'ri foydalanishi haqida ro'yiqlomalar ham berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: elektron lug'at, mobil ilovalar, veb-ilova, darsni to'g'ri tashlik etish, lug'at, xorijiy til.

Kirish

Dars jarayonida texnologiyalardan foydalanishning ko'p afzalliklari mavjuddir. Elektron ma'lumotnomalar va lug'atlardan foydalanish o'quvchilarga chet tilidagi ilmiy tadqiqotlardan to'g'ridan-to'g'ri foydalash, talabalarni xorijga jalb qilish, chet tilidagi kasbiy faoliyat, til va nutq qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Elektron lug'atlar vizualizatsiya sifatida ham foydalanish imkonini beradi. Ularning multimedia xususiyatlari tufayli o'quvchilarning ko'rish va eshitish xotirasida ma'lumotni yaxshi eslab qolish imkoniyatini taqdim etadi [1].

Dars jarayonida elektron lug'atlardan foydalanish chet tillarini o'rganishda foydali va zarur vosita ekanligini ta'kidlashimiz mumkin. Elektron lug'atlarning o'quv jarayonida universal vositaga aylanib bo'lganligining sababi leksik materiallarga

asoslanganligi, til va nutq orqali ma'lumot almashish imkoniyatini berishi, tarjima jarayonini tez va foydali qilishini aytishimiz mumkin [2].

Ammo, dars jarayonida elektron lug'atlar, mobil ilovalar va veb-tarjimonlardan foydalanishda bir qator kamchiliklarni hisobga olish va ularni bartaraf etish kerak. Elektron lug'atlar tarjima jarayonini aqliy faoliyatdan mexanik faoliyatga o'tkazadi. O'quvchilar yangi so'zga duch kelgan vaqtlarida lug'atlarga o'ylanmasdan, taxmin qilmasdan darrov murojaat qilishiga duch kelishimiz mumkin. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning yangi so'zning ma'nosini taxmin qilish va so'zni uzoq muddat davomida esda saqlash qobiliyatini pastaytirib yuboradi.

Yuqoridagi muammolarni haq qilish uchun o'qituvchidan darsni to'g'ri tashlik qilish hamda turli interaktiv o'yinlardan foydalanish talab qilinadi. Ular dars jarayotida "aqliy hujum", "klaster", "qarorlar shajarasi" va shu kabi metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarga so'zlarning ma'nolarini yaqindan tanishtirish mumkin. So'z fikri va tushunchalarini ekrin bayon qilishga undovchi o'yinlar o'qituvchilarga lug'atlarni o'zlashtirishga katta yordam beradi.

Imtihon va testlarda elektron tarjimonlardan foydalanish hali ham bahslidir. Ayrim ta'lim muassasalari nazoratlarda elektron lug'atlardan foydalanishga ruxsat bersa, ayrimlari bu haqqoniy baho chiqishiga to'sqinlik qiladi deb hisoblaydi [3].

Bu muammoni bartaraf etish uchun o'rgatuvchining o'zi lug'atdagi so'zning ma'nolarini va ta'rifini mustahkam egallashi kerak. Yakuniy nazorat ishlarida faqat test bilan cheklanib qolmasdangina, "kim tez va to'g'ri", "o'g'zaki diktant" va "savol javobli baxslar" metodlaridan foylanish mumkin.

Aksariyat hollarda uyga vazifalar tayyorlash jarayonida talabalar o'z bilimlaridan foydalanmay lug'atdan tayyor olingan tarjimani namoyish etishini kuzatishimiz mumkin. Uyga vazifalar chet tillarni o'zlashtirish, yangi lug'atlarni mustahkamlash va ularni amaliyotga taqib qilishning ajralmas qismidir. Vazifalarni ko'r-ko'rona ko'chirish esa o'z navbatida ularning bilim salohiyatini pastaytiradi.

Muammoni hal qilishga o'qituvchilardan hushyorlik talab qilinadi. O'qituvchilar lug'atdan ko'chirilgan va o'zi mustaqil o'zlanib o'z fikr va tajribalariga tayangan holda yozilgan mashqlarning farqini bilishi kerak. Uy ishlarini jamoviy o'yinlar orqali baxolash va takshirish mumkin. Guruh bo'lish tashkil qilingan o'yinlar o'quvchilarning xotirasida yaxshi o'rnatilgina qolmasda, balki o'rganuvchilarga

ilmiy ishlar va imtihonlarda bu soʻzlardan mustaqil va erkin foydalanish imkoniyatini beradi.

Darslarda elektron lugʻat yordamida topshiriq va matnlarning tayyor tarjimasini olish imkoniyati maʼlum darajada salbiy omillarga olib keladi [4]. Salbiy jihati tarjima qilish usullarini oʻzlashtirish boʻyicha erkin fikrlashga va mutaqlil izlanishga undovchi masqlarini bajarishda oʻquvchilar lugʻatlarga beixtiyoriy ravishda murojaat qilishi bilan bogʻliqdir. Bu esa tarjima jarayoni shunchaki tayyor mahsulot bilan almashtirilishiga va tayyor maʼlumotlaga tayanishga olib keladi [5].

“Zinama-zina”, “qarama-qarshi munosabat” va shu kabi erkin fikrlashga undovchi va lugʻat boyliklari hamda tarjima qilish imkoniyatini nazorat qiluvchi mashqlar orqali oʻquvchilar lugʻatlarni qay darajada oʻzlashtirishini nazorat qilishimiz mumkin.

Mashhur Chumarina elektron lugʻatlarni qoʻllashni afzallik va kamchiliklarini aytib oʻtadi. U foydalanish, taqdimot, qidirish imkoniyatlari, texnik jihatlar va boshqa mezonlarni hisobga oladi. Kamchiliklar orasida telefon va kompyuterdan foydalanish zarurati, koʻzning charchashi takidlab oʻtadi [6].

Yetarli va zamon taʼlabiga javob beradigan kompyuterlar barcha taʼlim muassalarida ham topilavermaydi. Elektron lugʻatlardan foydalanish uchun ayrim ustozlar oʻquvchilarga shaxsiy mobila aʼloqa vositalaridan foydalanishga ruxsab berishlariga guvoh boʻlishimiz mumkin. Telefon va kompyuterlardan koʻp foydalanish oʻquvchilarning koʻzlarga salbiy taʼsir qilishi mumkin.

Elektron lugʻatlardan foydalanishning boshqa kamchiliklari qatorida lugʻatlar sonining yetarlicha koʻp emasligi va lugʻat bazasini zamon talablariga mos holatda saqlash muammosi ham mavjud. Lugʻatlar fanning barcha sohalarini qamrab olishi va foydalanuvchiga koʻplab afzalliklar yaratib berishi kerak. Biroq, bu muammolar qogʻoz lugʻatlarda ham mavjuddir. Elektron lugʻatlar bosma nashlarga qaraganda ishonchliroqdir. Kompyuter leksikografiyasining rivojlanishi, xususan, har xil turdagi yangi elektron leksikografik mahsulotlarni ishlab chiqish, bizningcha, zamonaviy amaliy tilshunoslikning istiqbolli talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Nesi H. Electronic dictionaries for understanding and mastering the vocabulary of a second language: current state. Euralex: European Association of Lexicography, 2021
2. Sinita A.I. The use of electronic dictionaries in the lessons of the Russian language and literature. Electronic journal «RONO». 2014
3. Gitman E.K., Timkin Yu.Yu. Information technologies in the process of teaching a foreign language at a university: monograph. Perm: Perm State Agricultural Academy Publ., 2014. 136
4. Ermetova, J., Teaching Synonymies in Language Classroom Through Literature. (Jane Eyre). Journal of new century innovations, 30(4), 2023, 45-48.
5. Belyaeva L.N. The potential of automated lexicography and applied linguistics. Izvestia: Humanitarian and scientific journal of Herzen University. 2010. 70–79
6. Chumarina G.R. Comparative characteristics of electronic and paper dictionaries in the functional aspect. Bulletin of the Chuvash University. 2009. No. 4. Pp. 265–270

